SGU serie Ae 123

Jordartskartan

2D Tomelilla NV

Map of the Quaternary Deposits

Skala 1:50 000

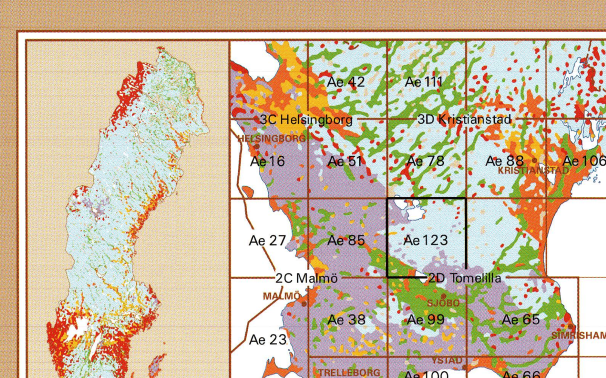

SGU
Sveriges Geologiska Undersökning

1998

KORTFATTAD BESKRIVNING AV JORDARTERNA

I det följande ges en mycket kortfattad beskrivning till jordartskartan 2D Tomelilla NV. En mera omfattande beskrivning av jordarterna utges separat.

JORDARTER SOM BILDATS AV LANDISEN ELLER DESS SMÄLTVATTEN (GLACIALA AVLAGRINGAR)

Större delen av de jordarter som idag täcker berggrunden bildades i slutet av den senaste istiden. Jordarterna bildades vid landisens randzon och i det smältvatten som frigjordes då isen smälte för drygt 13 000 år sedan.

Morän

Landisen tog upp och bearbetade lossbrutna delar av berggrunden och äldre jordlager. I samband med isens avsmältning avsattes materialet som en osorterad jordart, s.k. morän. Morän avsattes dels under isen dels vid isens randzon.
En översiktlig bild över moränens ytformer inom kartområdet redovisas i specialkarta 3.
Kartområdet rymmer flera olika moräntyper med mycket olika kornstorleksfördelning. Avgörande är vilken eller vilka bergarter som dominerat vid jordartsbildningen. I den norra delen av kartområdet dominerar sandig morän, som bildats huvudsakligen av urberg. Undantagsvis förekommer i östra delen en moräntyp med högre halt av sand och grus bildad av sandsten, som anstår öster om kartområdet. I den centrala och södra delen dominerar sandig och lerig sandig morän med ett varierande inslag av lerskiffer. Lokalt påträffas mycket skifferrika moräner med lerhalt högre än 15 %, d.v.s. morängrovlera och moränfinlera.

Isälvsavlagringar

Vid landisens avsmältning bildades stora mängder smältvatten. Vattnet samlades i tunnlar och sprickor i isen och sökte sig mot isranden. Material som fanns i isen, alltifrån block till lerpartiklar, transporterades och sorterades i vattnet. Isälvsavlagringar bildades när block, sten, grus och sand avsattes i isens håligheter eller framför isranden. Inom kartområdet har isälvssedimenten mycket liten utbredning om man bortser från områdena öster om Ringsjön samt vid och väster om Vombsjön. I det förstnämnda området finns en del rullstensåsar och mer eller mindre utbredda grus- och sandfält. I det senare området finns ett par små rullstensåsar och några lätt kuperade områden med sand och grus.

Glaciala sjösediment

De mindre partiklarna som transporterades av isens smältvatten avsattes vanligen där smältvattnet bildade större sjöar. I dessa avsattes allt från finsand till lera. Det är endast finsand (med en växlande halt mellansand och grovsilt) som markerats som glaciala sjösediment på kartan. Sedimenten har stor utbredning i Vombsänkan i södra delen av kartområdet, och förekommer också mellan Ringsjöarna. Lokalt kan dessa sediment ha relativt stor mäktighet. Övriga sorterade sediment som avsattes i samma miljö har förts till de glaciala finkorniga sedimenten, se nedan.

Glaciala finkorniga sediment

De minsta partiklarna som transporterades av isens smältvatten sedimenterade i lugnt vatten. Vanligen skedde detta på större avstånd från isranden. Inom kartområdet har de glacial finkorniga sedimenten relativt ringa utbredning. Dock påträffas glacial lera bl.a. på slätten söder, sydväst och nordväst om Krankesjön. Lera finns också i Pinedalen vid Gudmuntorp. Möjligen är dock denna lera egentligen vittrad lerskiffer.

JORDARTER SOM BILDATS EFTER LANDISENS AVSMÄLTNING (POSTGLACIALA AVLAGRINGAR)

Efter det att landisen smält har sediment avsatts i sjöar och utmed bäckar och åar. Torv och gyttja har bildats i f.d. sjöar och sankmarker genom att rester av döda växter och organismer har ansamlats. Sand har avlagrats genom svallning eller av strömmande vatten.

Sjösediment

Sand, silt och lera avsattes som strand- och bottensediment i postglaciala sjöar. Sedimenten ligger i dag i markytan inom relativt begränsade områden, främst under den forna vattennivån kring Ringsjöarna. Gyttja förekommer i numera torrlagda mindre sjöar norr och söder om Krankesjön.

Svämsediment

Sedimenten bildar plana och periodvis översvämmade lågområden utmed dagens åar och bäckar. Svämsedimentens sammansättning varierar från sand till lera. Störst utbredning har de längs Kävlingeån, där de delvis är svåra att avgränsa från omgivande finkorniga glaciala och senglaciala sediment.

Torv

Torvmarkerna bildades, och bildas långsamt fortfarande, genom att tidigare sjöar helt eller delvis fyllts med organiskt material och växt igen. Torvmarker har också bildats genom att fastmark försumpats och täckts av fuktighetskrävande vegetation. Endast en av de större torvmarkerna har kvar sin mossekaraktär. På övriga större mossar har exploateringen medfört att de numera utgörs av kärr med endast smärre rester av det ursprungliga mosseplanet.

JORDARTSANALYSER

I samband med kartläggningen har tagits prover av olika jordarter. Ett flertal analyser har gjorts på proverna. Bl.a. har kornstorlekssammansättning, bergartsinnehåll, basmineralindex, kalkhalt och pH bestämts. Analysresultaten presenteras i den separata beskrivningen.

1. BERGGRUND
BEDROCK

Två viktiga tektoniska zoner påverkar bergartsfördelningen inom kartområdet där såväl prekambriska som paleozoiska och mesozoiska bergarter förekommer. Den yngre Tornquistzonen, orienterad i nordväst-sydöst utgör en gränszon mellan urberget i norr och den yngre sedimentära berggrunden i söder. De skånska horstarna ("åsarna") utgör bevis på den tektoniska aktiviteten i Tornquistzonen. Den andra tektoniska zonen, Protoginzonen, som är orienterad i NNO – SSV, är mindre tydlig. En del av grönstensförekomsterna inom kartområdet tillhör Protoginzonens delvis omvandlade bergarter. Berggrundskartan är något förenklad efter SGU Ser. Ba 40 Kåg. lager i teckenförklaringen = Kågerödslager, Öv.-Ra. lager = Öved-Ramsåsalager

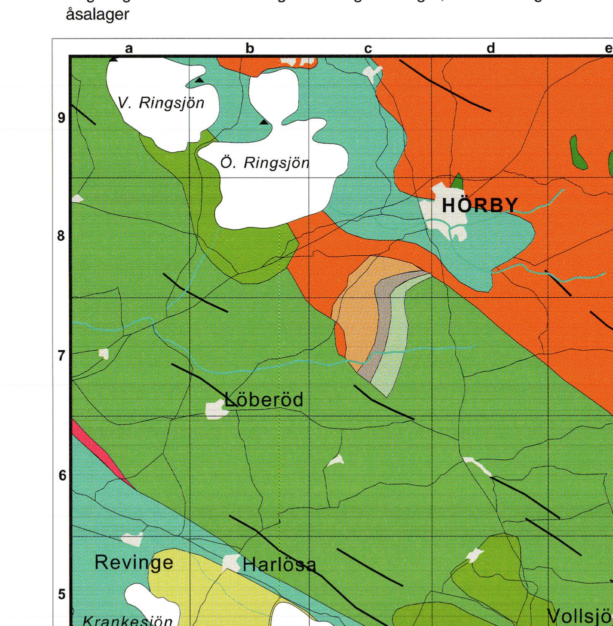

Krita: kalksten, sandsten, lera m.m.
Cretaceous: limestone, sandstone, clay etc.

Jura: basalt
Jurassic: basalt

Övre trias, jura: lerskiffer, sandsten m.m.
Rhaetian, Jurassic: shale, sandstone etc.

Trias: sandsten, lera m.m. (Kåg.lager)
Triassic: sandstone, clay etc. (Kåg. Form.)

Perm, karbon: diabas
Permian, Carboniferous: dolerite

Silur: kalksten, skiffer, m.m. (Öv.-Ra.lager)
Silurian: limestone, shale, etc. (Öv.-Ra. beds)

Silur: lerskiffer m.m.
Silurian: shale etc.

Ordovicium: lerskiffer, kalksten m.m.
Ordovician: shale, limestone etc.

Kambrium, u. ordovicium: alunskiffer
Cambrian, basal Ordovician: alum shale

Kambrium: sandsten
Cambrian: sandstone

Prekambrium: gnejs, granit
Precambrian: gneiss, granite

Prekambrium: grönsten
Precambrian: mafic rock, unspec.

2. JORDDJUP
THICKNESS OF THE QUATERNARY DEPOSITS

Sammanställningen över jorddjupet är baserad på jorddjupskarta över västra Skåne, SGU Ser. Ba 28. Informationen är dock reviderad med hjälp av uppgifter från bl.a. nyare brunnsborrningar.

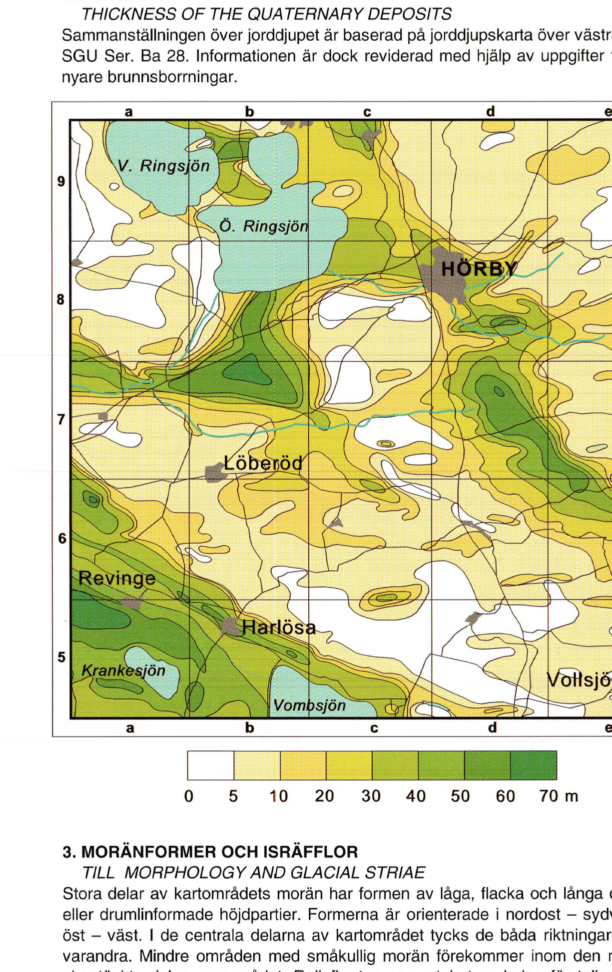

3. MORÄNFORMER OCH ISRÄFFLOR
TILL MORPHOLOGY AND GLACIAL STRIAE

Stora delar av kartområdets morän har formen av låga, flacka och långa drumliner eller drumlinformade höjdpartier. Formerna är orienterade i nordost – sydväst eller öst – väst. I de centrala delarna av kartområdet tycks de båda riktningarna korsa varandra. Mindre områden med småkullig morän förekommer inom den nordöstra skogtäckta delen av området. Reliefkartan som utgjort underlag för tolkningen av moränformerna presenteras i fig. 12 i beskrivningen till jordartskartan. Endast en handfull räffellokaler har påträffats. Samtliga räfflor visar på en isrörelse från nordost eller ONO.

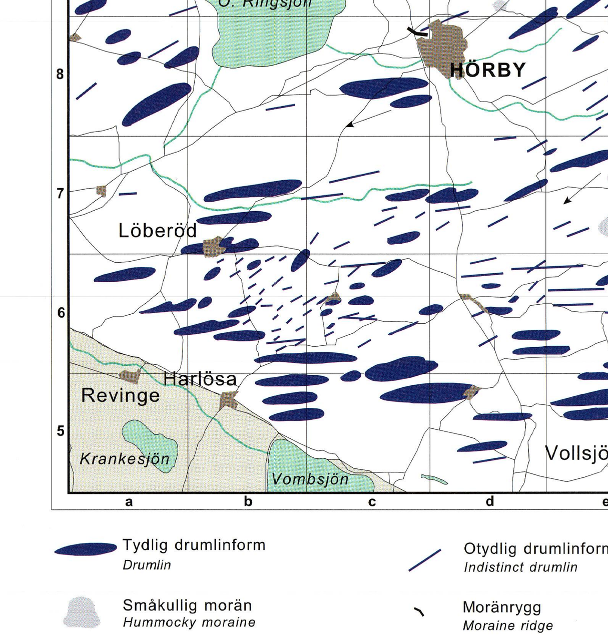

Tydlig drumlinform
Drumlin

Otydlig drumlinform
Indistinct drumlin

Småkullig morän
Hummocky moraine

Moränrygg
Moraine ridge

Ytligt liggande morän saknas
Areas without superficial till cover

Räfflor
Glacial striae

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

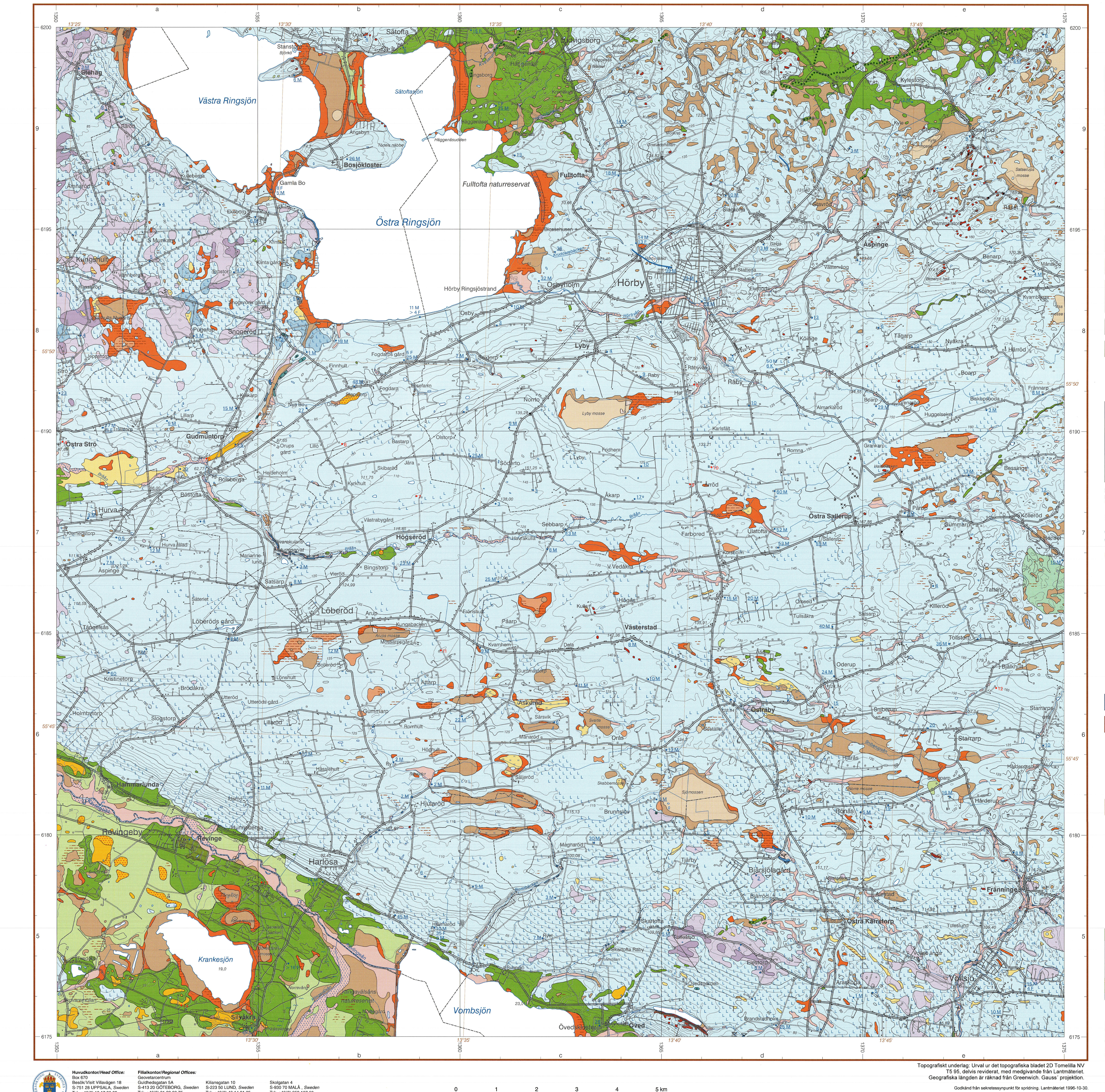

Topografiskt underlag: Urval ur det topografiska bladet 2D Tomelilla NV T5 95, delvis reviderat, med medgivande från Lantmäteriet. Geografiska längden är räknad från Greenwich. Gauss´ projektion.

Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriet 1996-10-30.

0 1 2 3 4 5 km
Skala 1 : 50 000

Huvudkontor/*Head Office*:
Box 670
Besök/*Visit*: Villavägen 18
S-751 28 UPPSALA, *Sweden*
Tel: +46(0) 18 17 90 00
Fax: +46(0) 18 17 92 10
E-post: sgu@sgu.se
URL: http://www.sgu.se

Filialkontor/*Regional Offices*:
Geovetarcentrum
Guldhedsgatan 5A
S-413 20 GÖTEBORG, *Sweden*
Tel: +46(0) 31 20 00 75
Fax: +46(0) 31 20 02 05
E-post: gbg@sgu.se

Kiliansgatan 10
S-223 50 LUND, *Sweden*
Tel: +46(0) 46 14 01 05
Fax: +46(0) 46 12 00 39
E-post: lund@sgu.se

Skolgatan 4
S-930 70 MALÅ, *Sweden*
Tel: +46(0) 953 107 60
Fax: +46(0) 953 216 86
E-post: mala@sgu.se

© Sveriges Geologiska Undersökning (SGU), 1998
Medgivande behövs från SGU för varje form av mångfaldigande eller återgivande av denna karta.
Detta innefattar inte bara kopiering utan även digitalisering eller överföring till annat medium.

Tryck: Ljungföretagen Örebro 1999

TECKENFÖRKLARING TILL KARTAN

Jordarterna är i teckenförklaringen grupperade efter bildningssätt. De är i princip placerade så att en yngre jordartsgrupp står ovanför en äldre. Mönster utan ram, t.ex. flygsand redovisas i kombination med jordartsbeteckning. Inom varje grupp är, utan hänsyn tagen till ålder, den mest finkorniga jordarten placerad överst och den mest grovkorniga underst. De äldsta jordarterna -moränerna- vilar normalt direkt på berg. Övriga jordarter underlagras antingen av berg eller ett eller flera äldre jordlager.

Mosse
Bog

Kärr
Fen

Gyttja
Gyttja

Tunt ytlager av torv
Thin peat cover

Svämsediment, lera och silt
Young fluvial clay and silt

Svämsediment, sand
Young fluvial sand

Flygsand
Aeolian sand

Gyttjelera
Gyttja clay

Postglacial lera
Postglacial clay

Sand
Sand

Silt
Silt

Glacial finlera
Glacial clay

Glacial grovlera
Glacial silty clay

Issjösediment, huvudsakligen finsand
Glaciolacustrine sediments, mainly fine sand

Isälvssediment i allmänhet
Glaciofluvial sediments, unspecified

Isälvsavlagring med ryggform
Ridge-shaped glaciofluvial deposit

Moränrygg
Moraine ridge

Moränfinlera
Clay till (clay content > 25 per cent)

Morängrovlera
Clay till (clay content 15 - 25 per cent)

Morän, sandig-siltig (t.v.). Morän, lerig sandig-siltig (t.h.)
Till, silty to fine sandy(left). Till, clayey silty to fine sandy (right, clay content 5 - 15 per cent)

Morän, sandig (t.v.). Morän, lerig sandig (t.h.)
Till, sandy (left). Till, clayey sandy (right, clay content 5 - 15 per cent))

Morän, grusig
Till, gravelly

Blockrik moränyta
High boulder frequency of the till surface

Blockfattiga och normalblockiga moränytor redovisas utan mönster för blockhalt
Till surfaces with low or medium boulder frequency have no superimposed boulder pattern

Hög blockfrekvens på annan jordart än morän
High boulder frequency on other deposit than till

Mäktighetsuppgifter i meter
Thickness in metres of Quaternary deposits

• 3T Torv
Peat

• 4K Kohesionära jordarter (lera, silt och gyttja)
Cohesive sediments (clay, silt and gyttja)

• 2F Friktionsjordarter (sand och grus)
Non-cohesive sediments (sand and gravel)

• 1M Morän
Till

• 2 Mäktighet av ej specificerad lagerföljd
Thickness of unspecified sequence

• 2M Understruken uppgift innebär att borrningen nått berggrunden
Underlining means that the boring has reched the bedrock

• 8 Numrerad borrningar med lagerföljder redovisade i beskrivningen
Numbered borings with the stratigraphy presented in the description to the map

Vittringsjord
Weathered surface layer of bedrock

Sedimentär berggrund
Sedimentary bedrock

Urberg
Precambrian

Stenbrott
Quarry

Räfflor
Glacial striae

Källa
Spring

Fyllning
Artificial fill

Schematisk profil som visar normala jordlagerföljder inom kartområdet. Ovanför profilen visas i plan motsvarande kartbild.

Typical section trough Quaternary deposits in the map area. The strip above depicts the corresponding plan view.

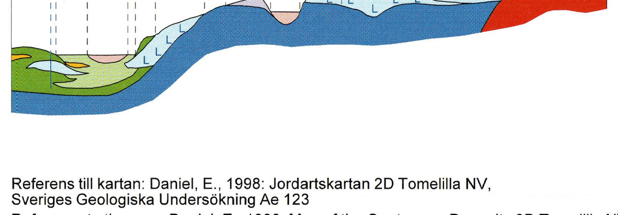

Referens till kartan: Daniel, E., 1998: Jordartskartan 2D Tomelilla NV, Sveriges Geologiska Undersökning Ae 123
Reference to the map: Daniel, E., 1998: Map of the Quaternary Deposits 2D Tomelilla NV, Geological Survey of Sweden, Ae 123
ISSN 0586-1535
Den geologiska karteringen har utförts 1987-1991 under ledning av Esko Daniel